

Från vision till högmod

■ Kolumn

Göran
Rosenberg

Högmod är en fin gammal dödssynd som huvudsakligen drabbar de starka och framgångsrika, eftersom det bara är de starka och framgångsrika som på allvar kan få för sig att de är oövervinnerliga eller osårbara eller på annat sätt står över de villkor som gäller för andra människor. Högmod eller hybris är de antika hjältarnas tragiska svaghet. Utan högmod ingen tragedi. Den antika tragedins grundförlopp är hjälten som tror sig kunna trotsa naturen eller gudarna men som under dramatiska former sätts på plats av ödet det vill säga straffas för sitt högmod.

I Sofokles Antigone kräver kung Kreon av sin unga systerdotter (Antigone) att hon ska vara mera lojal mot hans dekret (att förbjuda begravningen av hennes döde bror Polyneikes) än mot gudarnas oskrivna och säkra lagars påbud som inte gäller bara nu eller igår utan alltid (och som säger henne att en död bror måste begravas). Antigone väljer gudarnas lag före Kreons och måste dö. Kreon varnas för att fullfölja sin gärning men lyssnar inte och straffas hårt.

Kreons synd är högmod och skrytsamma ord. Det är ingen ovanlig synd heller idag, varken hos individer eller samhällen. Idag finns individer som anser sig vara värda tusentals gånger mer än andra människor och som skryter med det. Och grupper av individer som anser sig ha rätten att utplåna tusentals oskyldiga människor i New York och Washington och som skryter med det. Och samhällen som inte bara anser sig vara Guds gåva till mänskligheten utan som också anser sig ha förmågan och rätten att med vapenmakt sprida gåvan över världen, och vars ledare skryter med det, eller åtminstone tar mycket stora ord i sin mun.

Den frihet vi sätter pris på är inte Amerikas gåva till världen utan Guds gåva till mänskligheten, sa president George Walker Bush i sitt tal till kongressen den 28 januari 2003, inför den annalkande befrielsen av Irak.

AMERIKAS FÖRENTA STATER ÄR INTE bara ett starkt och framgångsrikt samhälle, det är också ett samhälle som från första början ansett sig ha en mission på jorden. De amerikanska puritanerna i New England såg Amerika som det nya Jerusalem. De amerikanska revolutionärerna i Virginia såg Amerika som frihetens laboratorium. De amerikanska statsbyggarna i Washington DC såg Amerika som frihetens imperium. Abraham Lincoln såg Amerika som människans sista hopp på jorden, the last best hope on earth. Till en del hade de rätt. Till en del hade de höga ambitioner. Till en del var de högmodiga.

Problemet med högmod är att det i regel inte ser ut som högmod förrän konsekvenserna är ett faktum. Högmod är ett gränsöverskridande och så länge ingen märker att en gräns har överskridits märker heller ingen högmodet. Då kan det lika gärna vara djärvhet eller handlingskraft eller visionär styrka. Däri påminner högmodet om hyckleriet. Det gränsar till storhet. Hyckla kan bara den som har något att hyckla om.

Ronald Reagan som ofta och gärna talade om Amerikas mission i världen och om kampen mellan godhetens imperium och onskans och som jag inte tror hycklade på den punkten, klarade sig i stort sett från anklagelser om högmod eftersom det mesta gick honom vägen. De länder han befriade var mycket små (Grenada och Panama), de militära engagemang som hotade att kosta honom något drog han sig ur (Libanon och Centralamerika), och i de stora segrar han onekligen inhöstade (murens fall och demokratiseringen av Filippinerna och Sydkorea) tillmättes hans mission förmodligen en större roll än den faktiskt spelade.

En ännu tidigare föregångare till Bush, William McKinley, startade 1898 ett krig för att befria Filippinerna från Spanien, så att invånarna där måtte komma i åtnjutande av de individuella fri- och rättigheter som är alla fria folks arvedel. Självfallet utan några som helst anspråk för amerikansk del. Men trupperna blev kvar och McKinley lät annektera Filippinerna (samt Kuba och Puerto Rico) med hänvisning till att folket ännu inte var moget för frihet, vilket det inte ansågs vara förrän 1946 då Filippinerna blev självständigt, vilket inte befriade det från Ferdinand Marcos amerikanskstödd diktatur

och ännu inte har befriat det från korruption, terrorism och inbördeskrig. Högmod eller hyckleri?

NÄR PRESIDENT GEORGE W BUSH med den oövervinnerliges trosvissnet nu tar sig rätten att i föregripande syfte installera frihet och demokrati i Irak och så småningom i hela Mellanöstern och så småningom i alla de delar av världen som ännu inte sett ljuset och som därför hotar att sprida mörkret (förebådat av nine eleven), gör han i princip bara vad amerikanska ledare före honom tänkt. Tänkt men inte gjort. I varje fall inte i den omfattningen och inte med samma maktfullkomlighet. Med George W Bush har en gräns överskridits som inte har överskridits förut. I mina ögon gränsen mellan vision och högmod.

Tecknen är bara alltför tydliga. Överskattningen av de egna argumenten och maktmedlen. Underskattningen av svårigheten att på djupet förändra människor och samhällen (en underskattning George W Bush delar med all världens revolutionärer) och överskattningen av förmågan att med våld diktera hur det ytterst komplexa irakiska samhället kan och bör se ut (britterna borde ha vetat bättre). Underskattningen av Amerikas politiska och ekonomiska beroende av omvärlden och därmed av de globala överenskommelser och institutioner som Bushadministrationen självmant undergrävt.

Den fråga som det amerikanska agerandet i världen efter den 11 september väcker är inte längre av om vi kan rädda oss från framtida attacker av terrorism (det kan vi inte), utan om vi kan rädda oss från den just nu pågående attacken av högmod.

Göran Rosenberg

Journalist, författare och fristående kolumnist i Dagens Nyheter

Diskussionsfrågor.

1. Vad innebär "högmod"? Utgå ifrån vad som står i artikeln och vad du kommer ihåg från diskussionerna kring dödssynderna i samband med Dantes *Den gudomliga komedin* och filmen *Seven*.
2. Vilken är kopplingen mellan dödssynden högmod och den antika tragedin?
3. Vilka paralleller drar skribenten mellan de antika hjältarna och Bush?
4. "Kreons synd är "högmod och skrytsamma ord". Det är ingen ovanlig synd heller idag, varken hos individer eller samhällen. Idag finns individer som anser sig vara värda tusentals gånger mer än andra människor och som skryter om det". Kommentera detta citat! Vilka pratar Göran Rosenberg om här? Kan du komma på fler exempel?
5. "'Den frihet vi sätter pris på är inte Amerikas gåva till världen utan Guds gåva till mänskligheten", sa president George Walker Bush i sitt tal till kongressen den 28 januari 2003, inför den annalkande befrielsen av Irak". Vad menar skribenten här?
6. Vad är skillnaden mellan Bush och tidigare amerikanska ledare?
7. "Amerikas förenta stater är inte bara ett starkt och framgångsrikt samhälle, det är också ett samhälle som från första början ansett sig ha en mission på jorden". Kan du finna någon koppling mellan detta citat och Hollywoods filmindustri? I så fall, vilken? Motivera och ge exempel.

